

УДК 342.911

І.А. ЧЕРНИШ, Херсонський юридичний інститут Харківського національного університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТОРГІВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: торгівля, адміністративно-правове регулювання, торгівельна діяльність, предмет та метод адміністративно-правового регулювання

Торгівельне середовище є надзвичайно динамічним і чутливо реагує на будь-які зміни, що відбуваються в суспільно-політичному житті, економічному механізмі і соціальній структурі суспільства. Його, на слухну думку М.В. Колчакова, необхідно розглядати в єдності складових частин, які нерозривно пов'язані із зовнішнім середовищем. До факторів прямого впливу на діяльність торгівельних підприємств відноситься комплекс економічних, правових і соціальних факторів [1]. В умовах сьогодення, не дивлячись на вступ України до СОТ, тарифні пропозиції зі сторони ЄС та Російської Федерації є такими, що не сприяють розвитку зовнішньої торгівлі [2]. Відповідно, основним напрямком збуту продукції, виробленої вітчизняною промисловістю та аграрним комплексом, є внутрішній ринок, який потребує правового регулювання, поперед усього щодо забезпечення ефективності торгівлі.

На слухну думку С.В. Ващенко, торгівельна діяльність як об'єкт адміністративно-правової охорони становить різновид підприємницької діяльності: це ініціативна, самостійна діяльність юридичних осіб всіх форм власності, громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства, не обмежених у правоздатності й дієздатності згідно із законодавством України, які зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяль-

ності, щодо здійснення угод купівлі та продажу товарів у галузі оптової та роздрібно-торгівлі, а також торговельно-виробничій сфері з метою отримання прибутку. Торговельна діяльність здійснюється відповідно до встановлених державою загальнообов'язкових правил торгівлі, належне виконання яких забезпечується за допомогою різноманітних правових, зокрема адміністративно-правових засобів [3, с.10-11].

Таким чином, правове регулювання торгівельної діяльності в Україні є невід'ємним, а у багатьох випадках, й провідним чинником забезпечення фізичних та юридичних осіб якісними товарами та послугами.

Виходячи з положень ст.42 Конституції України, що кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [4], та ст.263 ГК України, що однією з форм господарсько-торгівельної діяльності, яка здійснюється суб'єктами господарювання, є роздрібна торгівля [5], здійснимо розкриття поняття та змісту адміністративно-правового регулювання у сфері торгівлі.

При цьому зазначимо, що правові відносини між суб'єктами господарювання, які здійснюють торгівельну діяльність та покупцями, забезпечуються нормами цивільного права, між самими господарюючими суб'єктами засобами господарського права та залишаються за межами нашого дослідження. Що стосується суспільних відносин між суб'єктами господарювання та публічними органами, які здійснюють дозвільно-контролюючі державні функції, то вони є предметом науки адміністративного права, або адміністративної складової норм міжгалузевого утворення - господарського права.

Проблем адміністративно-правового регулювання торгівлі частково торкалися С.В. Ващенко [3], А.П. Гаврилішин [6], О.І. Дорошенко [7], О.В. Комах [8], О.А. Кривенко [9], В. Кузнецов [10], В.П. Підчій [6], О.М. Роїна [11], Л.А. Савченко [6], А.А. Трофімчук [12], А.В. Цимбалюк [6]. Поряд із цим, увага зазначених адміністративістів зосереджувалась лише на

фрагментарному аналізі предмета адміністративно-правового регулювання сфери торгівлі. Тим самим проблематика адміністративно-правового регулювання у сфері торгівлі є такою що потребує подальшої розробки. Тому мета статті полягає у виробленні сучасного змісту поняття адміністративно-правового регулювання у сфері торгівлі. Наукова новизна полягає в удосконаленні поняття змісту адміністративно-правового регулювання у сфері торгівлі.

В юридичній літературі правове регулювання (від лат. *regulare* – спрямовувати, впорядковувати) визначається, як один із основних засобів державного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування в інтересах людини, суспільства і держави. Є різновидом соціального регулювання. Предмет правового регулювання – правові, політичні, економічні та інші суспільні відносини, впорядкування яких не можливе без норм права [13, с.41]. С.С. Алексєєв під правовим регулюванням розуміє здійснення за допомогою системи правових засобів результативний нормативно-організаційний вплив на суспільні відносини в цілях їх упорядкування, охорони, розвитку у відповідності з суспільними потребами даного соціального устрою [14, с.171].

Таким чином, предметом правового регулювання можуть бути самі різноманітні суспільні відносини, в тому числі, й відносини, пов'язані з регулюванням сфери торгівельної діяльності.

Переважна кількість вітчизняних адміністративістів зазначає, що предметом правового регулювання адміністративного права виступають суспільні відносини управлінського характеру. При цьому В.К. Шкарупа та Т.О. Коломоець, слушно доповнюють, що адміністративне право покликане врегульовувати – відносини у сфері забезпечення органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування реалізації захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб [15]. Ці вчені розвинули загальну доктрину адміністративного права, сформованого В.Б. Авер'яновим, який вважає, що в основу нової

адміністративно-правової доктрини має бути покладена людиноцентристська ідеологія. Згідно з нею, держава повинна найповніше задовольняти та захищати інтереси громадян, тобто, діяти на благо людини – шляхом всебічного забезпечення пріоритету її прав, свобод законних інтересів у сфері діяльності публічної адміністрації [16, с.7].

Залежно від елемента юридичної норми (диспозиції або санкції), адміністративні правовідносини поділяють на регулятивні та охоронні. Регулятивні правовідносини - це правове регулювання організаційних, управлінських відносин у суспільстві, пов'язаних із реалізацією позитивних завдань виконавчої влади. Крім того, у досліджуваній сфері потрібно врахувати положення Конституції України, що кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом; держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності; держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів [4] та ГК України, що під господарсько-торгівельною діяльністю розуміють здійснення суб'єктами господарювання у сфері товарного обігу, спрямованого на реалізацію продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання, а також допоміжна діяльність, яка забезпечує їх реалізацію шляхом надання відповідних послуг [5].

Виходячи з таких позицій, а також враховуючи, що зміст правового регулювання характеризується наявністю специфічного предмета, методів і видів впливу на суспільні відносини з метою їх врегулювання, сформулюємо основні ознаки адміністративно-правового регулювання торгівельної діяльності:

1) торгівельна діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання – це різновид господарської діяльності самостійної діяльності юридичних осіб усіх форм власності, громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства, не обмежених у правоздатності і дієздатності згідно із за-

конодавством України, які зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності, щодо здійснення угод купівлі та продажу товарів у галузі оптової та роздрібною торгівлі, а також торговельно-виробничій сфері з метою отримання прибутку;

2) торговельна діяльність, як об'єкт адміністративно-правового регулювання базується на положеннях ст.42 Конституції України, що кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом та ст.263 ГК України, що однією із форм господарсько-торгівельної діяльності, яка здійснюється суб'єктами господарювання, є роздрібна торгівля;

3) суспільних відносин між суб'єктами господарювання та публічними органами, які здійснюють дозвільно-контролюючі державні функції, є предметом адміністративного права;

4) основою нової адміністративно-правової доктрини є людиноцентристська ідеологія, згідно з якою держава повинна найповніше задовольняти та захищати інтереси громадян, тобто діяти на благо людини – шляхом всебічного забезпечення пріоритету прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, які здійснюють торговельну діяльність, і захисту прав споживачів у сфері діяльності публічної адміністрації;

5) переважна кількість вітчизняних адміністративістів зазначають, що предметом правового регулювання адміністративного права виступають суспільні відносини управлінського характеру, в яких основним методом правового регулювання є адміністративні методи одностороннього імперативного впливу владного суб'єкта та підпорядковані об'єкти;

6) адміністративно-правовими засобами торговельної діяльності є: способи забезпечення суб'єктами публічного адміністрування прав і законних інтересів суб'єктів, які займаються торговельною діяльністю, а також захист права споживачів, засобами контролю за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяння діяльності громадських організацій споживачів;

7) господарсько-торгівельна діяльності здійснюється у формах реалізації продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання, а також допоміжної діяльності, яка забезпечує їх реалізацію шляхом надання відповідних послуг.

Виходячи з таких ознак, можна зробити висновок, що адміністративно-правове регулювання торговельної діяльності – це заснована на адміністративно-правових нормах діяльність уповноважених державою суб'єктів публічного адміністрування з метою забезпечення прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, які займаються торговельною діяльністю, а також захисту прав споживачів, що здійснюється адміністративними методами у визначених законодавством формах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колчакова М. В. Фактори впливу на діяльність підприємств торгівлі / М. В. Колчакова // НТТР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VMSU/2007-01/07kmvdppt.HTM.

2. Конструктивний діалог з ЄС // Урядовий кур'єр. - 02.10.2009. – № 181. – С. 4.

3. Ващенко С. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення в галузі торговельної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / С. В. Ващенко ; Ун-т внутр. справ. – Х., 1999. – 15 с.

4. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // ВВР України. – 1996. – № 30. – С. 141.

5. Господарський кодекс України : від 16.01.2003 р., № 436-IV // ВВР України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.

6. Правові основи та методика застосування працівниками державної податкової служби України адміністративного законодавства у сферах торгівлі, фінансів і підприємницької діяльності : навч. посібник / [А. П. Гаврилішин, В. П. Підчубій, Л. А. Савченко,

А. В. Цимбалюк]. – Ірпінь : Державна податк. адміністрація України ; Академія держ. податкової служби України, 2003. – 106 с.

7. Правове регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі : збірник нормативно-правових актів / упоряд. О. І. Дорошенко. – Д. : Дніпрокнига, 2008. – 1056 с.

8. Комах О. В. Правовий статус підприємств роздрібною торгівлі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 / О. В. Комах ; НАН України ; Ін-т економіко-правових досліджень. – Донецьк, 1999. – 20 с.

9. Регулювання підприємницької діяльності у сфері торгівлі : збірник законодавчих актів / ред. О. А. Кривенко. – К. : С.В.Д. Трейдинг, 2001. – 116 с.

10. Правила роздрібною торгівлі непродовольчими товарами / уклад. В. Кузнецов. – Х. : Фактор, 2007. – 96 с.

11. Правила торгівлі та права споживачів : нормативні документи / уклад. О. М. Роїна. – К. : КНТ, 2007. – 439 с.

12. Трофімчук А. А. Профілактика адміні-

стративних правопорушень у сфері виготовлення, гуртової та роздрібною торгівлі аудіо-візуальною продукцією : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / А. А. Трофімчук ; Львівськ. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2009. – 18 с.

13. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / [укладачі Ю. С. Шемшученко, М. П. Зюблюк, В. П. Горбатенко та ін.]. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана. – Т. 5 : П-С, 2003. – 736 с.

14. Алексеев С. С. Общая теория права : курс в 2-х т. / С. С. Алексеев. – М. : Юрид. лит, 1982– . – 1982. – Т. 2. – 360 с.

15. Адміністративне право України : навчальний посібник / [Шкарупа В. К., Коломоєць Т. О., Гулевська Г. Ю та ін.] ; за ред. Т. О. Коломоєць, Г. Ю. Гулевської. – К. : Істина, 2007. – 216 с.

16. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право / [Авер'янов В. Б., Дерещ В. А., Школик А. М., та ін.] ; за ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Юстиніан, 2007. – 288 с

Черниш І. А. Поняття адміністративно-правового регулювання торгівельної діяльності / І. А. Черниш // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 657–660 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09hiartd.pdf>

На основі аналізу юридичної літератури з теорії адміністративного права, вітчизняних джерел права сформовано поняття адміністративно-правового регулювання торгівельної діяльності, як заснованої на адміністративно-правових нормах, діяльності уповноважених державою суб'єктів публічного адміністрування, яка здійснюється адміністративними методами у визначених законодавством формах.

Черныш И.А. Понятие административно-правового регулирования торговой деятельности

На основе анализа юридической литературы по теории административного права, отечественных источников права сформулировано определение административно-правового регулирования торговой деятельности, как основанной на административно-правовых нормах деятельности уполномоченных государством субъектов публичного администрирования, которая совершается административными методами в определенных законодательством формах.

Chernish I.A. Concept of is Administrative-Legal Regulation of Trading Activity

On the basis analysis of legal literature from the theory of administrative law, home sources of law is formed administrative norms of adjusting of auction activity, as based on administrative norms activity of authorized bases state subjects of public administration which is carried out by administrative methods indefinite by the legislation forms.